

Etkinlikler - Voyvoda Caddesi Toplantıları 2004-2005

Roma Çağı Anadolu'sunda İnançlar ve Ritüeller: Yazılı Bilgiler, Belgeler Işığında Dağların Anası, Büyük Ana Kybele Tapınımı*

Nezih Başgelen

M.Ö. III. yüzyılın sonlarına doğru Akdeniz'e ve Yakındoğu coğrafyasına hâkim olmaya çalışan Roma ile Kartaca'nın çatışma ortamında birbirleriyle boğaz boğaza geldikleri bir noktada Anadolu, kendi inanç sistemindeki çok farklı bir sembolle bu savaşın ortasında Akdeniz'in ve o günkü dünyanın kaderini değiştiren bir rol oynamıştır.

M.Ö. 204'te Kartaca'lı Hannibal Canae savaşını kazandığında geleceğinin dünya imparatorluğu olacak Roma'nın kalbine iyice yaklaşmıştır. Halk endişe içindedir ve Roma, tarihinin en zor günlerini yaşamaktadır.

Bu sırada Romalı Rahipler gizemli Sibyl kitaplarında o güne kadar gözden kaçan ve Roma'yı kurtaracak bir bilgi bulduklarını halka duyururlar:

"Yabancı bir düşman İtalya'yı istila ettiğinde Roma ancak Anadolu'daki Pessinus Anatanrıçasını (Kybele) Roma'ya getirmekle ondan kurtulabilecektir."

Bunun üzerine 5 senatörden oluşan bir heyet Bergama'ya gelirler. Kral I. Attalos'tan Anatanrıçanın kutsal taşı isterler. Daha sonra Pessinus'a giderler. Anadolu'da binlerce yıldır tapınılan Anatanrıça'nın idolü kara bir göktaşdır. Pessinus'taki tapınaktan bu göktaşını alarak Bergama'nın limanı Dikili'ye gelirler.

Kybele'nin Karataşı Roma'da

"Karataş", Dikili'den gemi ile yola çıkar ve İ.Ö. 204'te Roma'nın Ostia Limanı'na törenle getirilir. Daha Ostia'ya ayak bastıklarından itibaren bize çok değerli Latince belge bırakırlar. Roma'nın ünlü tarihçisi Titus Livius ünlü tarihinde (29.14.10-14) Roma'nın bütün ileri gelen kadınlarının ve üst yönetiminin "Karataş"ı, Ostia'da nasıl karşıladıklarını aktarmaktadır: "...taşı bizzat gemiden alıp karaya çıkardıktan sonra onu kente [Roma'ya] götürecek kadınlara emanet etti. Gemi, Tiber'in ağzına vardığında emredildiği gibi yaptı ve denizi kürekleriyle yarıp tanrıçayı rahiplerinden alarak karaya çıkardı. Kentin ileri gelen kadınları onu teslim aldılar. Bunlar tanrıçayı sırayla taşıyıp elden ele geçirecek götürdüler. Bütün kent, tanrıçayı karşılamak için toplanmıştı ve güzergâhları boyunca girişlerinin önünde tütsü yakıcıları yerleştirilmişti. Halk tütsüleri yakarken, tanrıçanın Roma kentine istekle ve dostça girmesi için yakarıyorlardı. Kadınlar, tanrıçayı Paletinus'ta yer alan Zafer Tapınağı'na taşıdılar. O gün, 4 Nisan bayramı olarak ilan edildi. Kalabalık halk grupları, Paletinus'taki tanrıçaya armağanlar getirdiler. Orada, tanrıların şölen sofralarını kurdular ve Megalesia verilen oyunları düzenlediler."

Böylece Anadolu'nun tarihin karanlık dönemlerinden beri gelen güçlü inancı ve simgesi bir dünya gücü olmaya doğru yürüyen bir sistemin başkentinde, Palatino'da gibi bugün de hâlâ kalıntılarını görebileceğiniz bir yere yerleşir ve Roma Anadolu'yu teslim almadan, Kybele Roma'yı teslim alır. Kybele rahiplerinin kehaneti doğru çıkar. Roma orduları Hannibal'i perişan ederler ve Roma daha sonraki hamlesinde Kartaca'da taş taş üstünde bırakmaz, tek egemen olarak uzun süre Akdeniz'le Yakındoğu'nun süper gücü haline gelir. MÖ 133'te, III. Attalos zamanında şüpheli bir vasiyetname ile en zengin eyalet olarak Anadolu'yu imparatorluğa katar. Bu olay Roma ile Anadolu arasındaki ilk resmi ilişkidir. Daha sonra bu bağ daha da kuvvetlenerek ve Anadolu İmparatorluğunun en önemli bir parçası olarak sanat ve kültürünü etkileyecektir. İmparatorluk ikiye ayrıldığında daha yüzlerce yıl yaşayacak olan Doğu parçası onun toprakları üzerinde kurulacaktır.

Anadolu'nun pek çok kayalıklarında, korularında, çam ormanlarında, mağalarında, çağlayanlarında oturduğuna inanılan Kybele'nin ana idolünün siyah bir gök taşı olarak saygı görmesi, Anadolu insanının doğaya dönük ve özellikle ağaçlara, kayalara ve hayvanlara tapması inancının da somut bir göstergesidir. Midas'la tanıdığımız Frig uygarlığı, bu Anadolu Tanrıçasını Balkanlar'dan getirdikleri inançla birleştirmiş ve benimsemiştir. Frigler kayaların ecesi, dağların hakimesi, yaban hayvanlarının sahibesi bu gizemli hanıma hızla akan çağlayanların olduğu, rüzgârların estiği yabanıl Anadolu platosunun bütün köşelerinde tapınımlardır.

Pausanias ve Attis

İğnçtir, bu dinin ve ritüellerin nasıl uygulandığına dair, bir kısmı Türkçe'ye de kazandırılmış oldukça zengin yazılı antik kaynaklar bulunmaktadır. Örneğin Kybele'nin erkek simgesi, yani eril kısmı Attis konusunda Pausanias bize bilgiler aktarmaktadır. Öykü şöyledir: Zeus'un uyuduğu bir sırada dölü toprağa karışır ve topraktan çift cinsiyetli ve çok güçlü bir demon çıkar. Buna Agdistis adı verilir. Tanrıları korkutan Agdistis'in

erkeklik organını hemen keserler ve buradan olgun meyveleriyle bir badem ağacı biter. Badem ağacının meyvelerinden birini Sangarios, yani Sakarya Irmağı'nın kızlarından Nana koparır ve göğsüne koyar. Kızın dokuz ay sonra bir erkek çocuğu olur, ama kız, korkuyla bu çocuğu bırakıp kaçar. Çocuk bir keçi tarafından büyütülür (ki bu mitos Anadolu'da pek çok lahitte ya da daha geç Roma dönemindeki özellikle Frigya'daki kabartmalarda çok görülür). Çok yakışıklı bir delikanlı olur ve adına Attis derler. Büyük Ana Kybele onu görünce çılgınca âşık olur. Attis ise Pessinus (bugün Balahisar) kralının kızına âşiktir ve onunla evlenmek üzeredir. Kybele kıskançlıktan deliye döner ve Attis'i de delirtir. Attis ne yaptığını bilmez bir halde koşarken, bir çam ağacının altına gelir ve orada Kybele'ye teslim olmamak için kendini hadım eder, kan kaybından ölür. Kanından mor menekşeler biter. Ağaç da onun ruhu ile dolar ve bundan sonra çam ağacı ile Attis özdeşleşir. Bir yıl sonra da Attis'in ruhunu arındırmak için yapılan bir ayinde çam, onun yerini alır. Ve rahipler ona öykünerekten, bu sefer ritüellerinde Kybele rahibi olmakla hadım olmayı eşleştirirler. Frigya bölgesinde, tapınakların olduğu yerleşimlerde Attis'in ruhunu arındırmak için bundan sonra yapılan geleneksel ritüellerde ise çam ağacı kesilerek menekşelerle donatılır ve tanrıçanın Dindymos'a dağıdaki tapınağına sunu olarak götürülür. Attis'le özdeşleşen rahip üç gün boyunca orada yas tutar. Kybele'nin tekrar yaşama döndürülmesi, tekrar yabanıl bir coşku ile karşılaşır.

Catullus ve Kybele Ayinleri

Ünlü Romalı şair Catullus'un şiirlerinde de, Kybele tapınımı ve ayinler konusunda değerli anlatımlar bulunmaktadır:

"Hızlı teknesini derin deniz üstünde sürüp Attis

*Frigya korusuna alelacele ayak bastı sabırsızca
ve tanrıçanın ormanlarla kaplı gölgeli mekânına gitti,
çılgın bir öfkeye kapılıp ruhu sersem sepelek,*

*sivri bir çakmaktaşıyla koparıp attı kasığındaki ağırlıkları.
Erkekliğini yitirip hissedince kalan organlarını, hatta toprağı lekeleyince taze kanı
aldı karbeyaz ellerine çarçabuk hafif davulu,*

*senin davulunu, Kybele, ey Kybele Ana, gizli ayinlerini senin,
vura vura sırtına incecik parmaklarıyla boğa derisi davulun,
terennüm etmeye başladı yoldaşları için salına salına:*

*'Haydi, gidin Gallalar, Kybele'nin yüksek korularına, hep beraber,
hep beraber gidin, Dindymos'un sahibesinin gezgin takımı,
başka mekânlar arayan sürgünler gib*

*benim önderliğimde arkamdan gelen yoldaşlar
göğüs gerdiniz yiyip yutan sulara, azgın denizlere
hadım ettiniz bedeninizi aşkın çekiciliğine duyduğunuz aşırı kinle,
neşelendirin ilahenizin ruhunu sürekli koşuşturmalarınızla,*

*yavaşlatır duraksamalar, alır aklınızı başınızdan; gidin hep beraber,
izleyin Frigya'daki Kybele'nin evini, korularını tanrıçanın
ziller çalar orada, davullar yankılanır,*

*Frigyalı flütçü ağır ağır çalar kıvrık flütüyle,
sarmaşıklar dolanmış başlarını sallar hızlıca Maenadlar orada,
derin inleyişlerle kutlarlar, orada, kutsal ayinlerini,
orada dolanıp durur tanrıçanın gezgin alayı:*

*bir an önce oraya gitmek yakışır bize hızlı danslarla.
Yoldaşlarına bunları söyler söylemez kadını Attis
birden dillerini şiddetle çırparak şenlikçiler feryat ederler,
hafif davul karşılık verir buna, yankılanır oyuk ziller,*

*telaşlı adımlarla yeşil Ida'ya gider koro çarçabuk.
Hep beraber soluk soluğa yollarına devam ederler, çılgın gezginler, ölesiye,
eşlik eder onlara davuluyla önderleri Attis, gölgeli korular arasında,
yabanıl bir düve gibi, boyunduruğun ağırlığından kaçan:
hızla izler Gallalar ayağına çabuk liderlerini.*

*Böylece ulaşıncı Kybele'nin tapınağına yorgun argın,
ekmek bile düşünecek halleri kalmadan dalarlar uykuya.
Dermansız kalınca tembel bir uyku çöker gözlerine:*

*dingin bir sessizlik içinde kaybolur ruhlarının taşkın çılgınlığı.
Ama ışıl ışıl gözleriyle altın yüzlü Güneş*

*dolaşmaya başlayınca parlak gökyüzünde, katı toprakta, çılgın denizde,
diri küheylanlarıyla kovunca gecenin gölgelerini.*

*Kendine gelen Attis'i terk edip gitti uykusu o zaman
çırpınan göğsüne aldı onu tanrıça Pasithea.*

*Dingin sessizlik sonrasında, düşüncesiz öfkesinden arınmış,
yapıklarımı bir bir aklından geçirdi Attis o an*

*ve açık zihniyle gördü yitirdiklerini ve nerede olduğunu,
geri dönüp kumsala koştu tutkuyla yanarken yüreği
orada engin denize bakıp yaşlı gözlerle*

*kederli sesiyle şöyle seslendi yurduna hüznün içinde:
'Ey beni yaratan, beni doğuran yurdum,*

*seni terk eden efendilerini bırakıp kaçan beslemeler gibi, zavallı ben,
Ida dağı'nın korularında doğruldum ayaklarımın üzerinde,*

*kar ortasında, yabanıl hayvanların buz kesmiş mağaralarında yaşamak için
ve girmek için çılgınlıklarımı gösterdikleri bütün gizli inlerine:*

*Nerede, hangi yörelerde yer aldığım düşünüyüm, ey yurdum?
Göz bebeklerim sana yöneltmek istiyor bakışlarımı,
şu yabanıl öfkeden kurtulurken bir an önce.*

*Ben miyim evimden uzaklaşıp bu korulara sürüklenen?
Uzak mı kalacağım yurdumdan, mülklerimden, arkadaşlarımdan, ana babamdan,
pazar yerimden, güreş okulumdan, koşu alanımdan, spor okulumdan.*

Zavallı, ah zavallı kalbim, bir daha, bir daha yakın!
Hangi suret kalmış ki ben bürünmemiş olayım?

Delikanlıydım, gençtim, çocuktum ben, şimdi kadınımlı,
spor okulunun çiçeğiydim, güreş okulunun onuru:
Tıklım tıklım olurdu kapım, sıcacık kalırdı eşik,

evim vardı çiçekten çelenklerle donatılan yatağımdan
kalkar kalkmaz güneş doğarken.

Şimdi, tanrıların hizmetçisi mi olacağım ben, Kybele'nin beslemesi?

Bacchus rahibesi mi olacağım, kendimden bir parça ha, kısır bir erkek mi yoksa?
Yeşil İda da karla kaplı, soğuk bir yerde mi yaşayacağım?

Frigya'nın yüce doruklarında mı südüreceğim yaşamımı?
Yaptıklarım acı veriyor bana şimdi, pişmanlık veriyor.

'Gül renkli dudaklarından çıkınca bu ses,

götürünce yepyeni haberler tanrıların kulaklarına
çözer o zaman Kybele aslanlarının boyunduruğunu
solda duranı, sürü düşmanımı, dürterek der:

'Haydi, haydi git gözü pek hayvan

çılgınlık ele geçirsin bu adamı, rahatsız etsin,
git ki çılgınlık geri döndürsün onu koruya

aşırı özgürlükle egemenliğimden kaçmak isteyen bu adamı.
Haydi, vur sırtına kuyruğunla, şaklat kırbaçlarını,

öyle vur ki, yankıların böğürmeleri dört bir yanda,
salla kızıl yeleni kaslı boynundaki gözüpek hayvan!

'Bunları söyler Kybele, tehdit edercesine, çözüp eliyle boyunduruğu.
Kendi kendini azdıran yabancı hayvan yerinden uğrar kızgınlıkla,
yola çıkar, kükrer, kırıp geçirir fundalıkları ayaklarıyla.

Ama bembeyaz köpüklü kıyının ıslak kısmına gelip de
görünce kadınsı Attis'i, denizin parlak yüzeyine yakın yerde,
atılıp saldırır üstüne: Yabancı korulara kaçır Attis, aklını yitirir.
Yaşam boyu kalır orada, hizmetçi olarak.

Büyük tanrıça, tanrıça Kybele, Dindymus'un sahibesi tanrıça,
evimden uzak olsun senin çılgınlıkların:

haydi, git başkalarını hiddete sal, başkalarını çıldırt, haydi!"

Apuleius'ta Çılgın Kybele Rahipleri

Apuleius ise Metamorphoses'te yakından izlediği bir Kybele ayinini bize aktarmaktadır: "Yüzleri boyalı, gözlerine rimeller çekilmiş, ipekten değişik renkteki giysiler içindeki rahipler, tanrıçayı da giydirip eşeğin üstüne koyarlar! Ve kavallar çalıp baltalar ve kılıçlarla çılgın gibi dans etmeye başlarlar ve yola koyulup birçok köyden geçerek zengin bir adamın evine gelirler. Bu eve gelen rahipler deliler gibi ulumaya başlarlar. Bu arada başlarını öne eğip, saçlarını havada dairesel hareketlerle döndürüp sallarlar. Bununla yetinmeyip kendilerini ısırpı kollarını yararlarlar. Bu rahiplerden birisi iç çekip tanrısal esinle kendinden geçmiş gibi yapar. Sonra sanki uykudan uyanır gibi kendine gelir ve tanrıçanın tanrısallığına uygun hareket etmeyip onu rahatsız ettiğini söyleyerek kendisini cezalandırması için Kybele'ye yalvarır. Sonra koyunun aşık kemiklerinin bağlandığı, püsküllü düğümleri olan bir kamçıyla, bedenini dövmeğe başlar. Kamçılacağı yerden akan kanlar sonucu bitkin düşer. Ve onunla birlikte, diğerleri de gösteriyi keserler. Bu ayini seyreden kişiler rahiplerin kucaklarına paralar, şarap dolu kaplar, süt, peynir, un ve buğday bırakırlar."

Prudentius ve Boğa Kurban Etme Töreni

Kybele ayinlerinin karakteristik bir yönünde boğa kurban etme (taurobolium) törenidir. Prudentius göre "Kurban töreni yerin altında kazılmış derince bir çukurda yapılmaktadır." "Son derece görkemli, ipek giysiler giyen, alına bir bant, başına da altından bir taç giyen rahip çukura indirilir. Çukurun üstü delikli tahtalarla örülür. Kurban edilecek boğanın iki böğrü ve başına çiçek çelenkleri, alına da parıltılı metal parçaları takılmıştır." Bu kroniği kabartmalarda çok rahat görürüz. "Boğa kurban edildikten sonra göğsü kutsal bir mızrakla deşilir ve sıcak bir kan dışarı akar. Kan, buhar çıkararak damla damla aşağı çukura doğru süzülür. Çukurdaki rakip önce başını akan damlaların altına koyar. Sonra bütün elbisesini ve bedenini bu kanla yıkar; yanaklarını, kulaklarını, dudaklarını, burun deliklerini bu kanın altına sokar. Gözlerini bu kanla yıkar. Dilini ıslatır ve pıhtılaşmış kanı içer. Diğer görevliler boğanın gövdesini götürürler. Rahip, kanlar içinde, kanla ıslanmış başı, kana bulanmış sakalı ile kan banyosundan dışarı çıkar. Bu ayinden sonra, onun kurban edilen boğadan çıktığına inanılan tanrısal yaşamın bir armağanına sahip olduğu düşünülür. Rahip ölümsüzlük için yeniden doğmuştur. O artık tanrıdır ve kendisine tapınılır." (Peristephanon, 10.101.1-50)

Kybele kültü bütün bu çılgın tapınım ritüellerine karşın Roma'nın hemen hemen her tarafına yayılmış ve daha sonra Hıristiyanlığın gelişi ile birlikte de ancak yasaklarla durdurulabilmiştir.

Lucretius ve Ana Tanrıça Kybele

Lucretius şöyle yazar: "Tanrıçanın etrafında avuçla vurduka çalan tepler çalınır. Çukur ziller çınlar. Boğuk sesli borular, yüksek perdeden içleri titretir yüreğe çılgınlık açılır. Frigya ezgileri çalınır. Tanrıça, sessiz duruşu ile ölümlüleri kutsar. Delice esrimenin sembolü bıçaklar, iyilik bilmez nankör halkın yüreğini artırmak için ellerde sallanır." Lavatio dediğimiz, kutsal yıkanma işlemi de çok önemlidir ve tanrı heykeli, Kybele'de olduğu gibi belirli dönemlerde yıkanmak için kutsal olarak kabul edilen yakındaki nehre götürülür, yıkanır, üstüne gene elbiseleri giydirilir, makyajları y apılıp tekrar tapınağın içine sokulur.

Galatlar ve Ana Tanrıça

Galatlar, daha sonra Galatia diye adlandırılacak olan Phrygia Bölgesi'ne yerleştiklerinde Phrygia Bölge si' nin binlerce yıllık köklü gelenekleri dolayısıyla, bölge nin birçok otokton tanrısından etkilenip onlar adına tapı -naklar ve kült merkezleri kurarak bu tanrılara tapmışlardır. Söz konusu tanrılar sırayla, Kybele , Men , Adalet ve İntikam Tanrısı, Atlı Tanrı lar, Nehir Tanrısı ve Mithras 'tı. Fakat Galat larda bu tanrılar içinde en çok

Tanrılar Anası Kybele'nin ta pımı yaygınlaşmıştır. Çünkü, Kybele kültü Galatları kendine bağlayacak özelliklere sahipti. Kirlarda, yüksek yerlerde bu lunan sunaklar, *men hir'* ler gibi dikilmiş taşlar, kayaya oyul -muş tahtlar, tanrısal olanla madde olanın özdeşleşmesini önlüyordu. Ayrıca, Tanrıça Kybele, Galatların doğaya, hay van lara olan sevgisine uyu yordu. Kybele kültü, eşya ve canlı var lıklara karşı duyulan ilgi nin, doğa güçlerini tanımının daha da kutsallaştırdığı bir kültü. Galatlar, Phrygia'luların ağaçlarla ilgili törelerini de sevmiş lerd. Din adamlarının (= *dryides*) gözdesi olan meşe, çam ve selvi Kybele'ye adanmış üç kutsal ağacı oluşturuyordu. Galatlar yer altındaki tapınak ları da se vmişlerdir. "Dağların Hanımı", Kybele'nin yamaçlardaki mağaraları ve buralardan kaynayan sular onlara, Galya'da "Peri Hanım", "Matr" adını verdikleri, hep iyi lik eden perileri hatırlattığı düşünölmektedir. Bu yüzden Kybele tapımı Galat lar arasında hızla yayılmış ve Kybele'ye adanmış en eski ve en merkez olan Pessinus 'taki tapınakta rahiplik yapmaya başlamış lardır. Önceleri Phrygia'nın en yüksek ailelerinden gelen kişi lerin rahiplik yaptığı tapınakta tanrıça uğruna hadım olmuş çok sayıda Galat ileri geleni bulunmuştur. Daha sonra Galatlar ta ra findan bağımsızlığı tanınan tapınakta bizzat Galat aristokrat sınıfına mensup ailelerden insanlar başrahiplik yapmaya baş -lamıştır. Böylece, kutsal kent Pessinus da, Anadolu'da aynı dönemde Olba (= Uzunca burç), Kappadokia Komana 'sı (= Şar), Pn to s Komana'sı (= Gümelek) ve Aizanoi 'da (= Çavdar hisar) olduğu gibi, rahip-hükümdarların yönetimindeki bir kent devleti haline gelmiştir. Bu din adamları, hizmetinde buldukları tan -rının emirlerini halka bildirmek ve bu emirleri yorumlamak suretiyle hüküm sürmüşlerdir. Böylece, Pessinus Büyük Rahibi Attis 'in kendi özel hazinesi, toprakları ve koruyucuları bulunuyor, kaçaklara sığınma hakkı tanıyabiliyor ve bağımsız olarak hare ket edebiliyordu. (Bu konuda bkz. Murat Aslan; Galatlar..)

İmparator Julianus ve Ana Tanrıça

Anadolu'da Hristiyanlığın güçlendiği dönemden Kybele tapımını ile ilgili önemli belgelerden biri son pagan imparatorlardan Julianus'un Pessinus'ta yazdığı bir söylevidir: Julianus M.S. 362 yılı Haziran'ında İstanbul'dan ayrılıp Antakya'ya gitmek üzere çıkmış, Nikaia (İzmit) ve Iuliopolis' (Bithynia-Galatia sınırında bugünkü Nallıhan'ın güneyinde bir yer) den geçerek Ankyra' (Ankara) ya giderken yolunu değiştirip uğradığı Ana Tanrıça'nın kenti Pessinus'ta bir gece içerisinde Ana Tanrıça için bir söylev yazdı. Iulianus inançları doğrultusunda, Ana Tanrıça'ya özel bir saygı duyuyordu; Tanrıça'yı bütün yaşamın sahibesi, bütün varlığın nedeni olarak nitelmiş, anasız bakire, bütün Tanrıların anası olarak tanımlamıştır (orat. V. 166 B). Ana Tanrıça, Helios ile birlikte her şeyin yaratıcısıdır (orat. V. 167 B). Ana Tanrıça'ya ve O'nunla birlikte Athena ve Dionysos'a, Hermes'e saygısını dile getirmiştir (orat. V. 179 d). Övgü duasında, (Orat. V. 179 D-180)

"Tanrıların ve insanların anası, sen Zeus'un yardımcısı ve taht ortağı, anlıksal (zihni) Tanrıların kaynağı" diye seslenmiş; "... ruhlarımızın yaratıcısı..." diye sürdürmüş ve tüm insanlara mutluluk bağışlaması, tüm Roma'luları Tanrısızlık günahından arındırması için yakarmış; kendisine politik ve askerî görevlerde erdem, mutluluk ve acısız, şerefli bir ölüm bağışlamasını ve kendisinin Tanrılara yükselmesini dilemiştir. Iulianus, söylevinde bakire Tanrıçaya tüm Tanrıların anası olarak hitap etmektedir, tıpkı Hristiyanların Meryemana'sı gibi.

Iulianus, Pessinus'da iken fanatik bir genç Hristiyan Ana Tanrıça tapınağındaki sunağı saldırmış, bunu ağır biçimde cezalandırmıştır. İmparator, eski Tanrıların kültürünü canlandırmak uğruna harcadığı çabanın istediği ölçüde başarılı olmadığını görerek üzülyordu. Galatia yüksek rahibi Arsacius'a buradan yazdığı mektuba, çok tanrıçılığın kendi istediği ölçüde gelişme göstermediğini belirterek başlıyordu. Iulianus, Pessinus'luların kendisinden bir isteğini bu nedenle geri gevirmişti. Arsacius'a yazdığı mektubunda (ep. 22. 431 D-432), Pessinus halkı ancak Ana Tanrıça'ya saygı gösterirse, onlara yardım etmeye hazır olduğunu bildiriyordu. İmparator Pessinus'daki Demeter rahibesi Callixena'ya Ana Tanrıça'nın rahibeliliğini vermiştir. Julianus, (Eis ten metera ton theon, 167, 169b) isteklerine gem vurulması olarak yorumlayarak insanoğlunda Attis gibi nefsin arzularını engelleyerek bir olana ulaşabileceğini vurgulamaktadır.

İmparator I. Theodosius'un İ.S. 394'te Ana Tanrıça tapımınıyla ilgili törenleri kamuya açık alanlarda tümüyle yasaklamasıyla Kybele ayinleri ve bayramları tüm imparatorlukta son bulmuş, zamanla da Kybele'nin tapınakları ve heykelleri de tahrip edilmiştir. Bugün Eskişehir'le Afyon arasındaki dağlık platoda özellikle Frig dönemi ve sonrasındaki görkemli Kybele anıtları bu gizemli inancın günümüze ulaşabilen en etkili kalıntılarıdır.

* Bu konuda türkçe referans ve daha ayrıntılı bilgi için Arkeoloji ve Sanat Yayınları'nın aşağıdaki kitapları kullanılmıştır:

- Arslan, Murat, *Galatlar: Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi*. İstanbul, 2000.
- Baydur, Nezahat, *İmparator Julianus*, İstanbul, 1999.
- Dürüşken, Çiğdem, *Roma'nın Gizem Dinleri*, İstanbul, 2000.